

Meridiane

O seară

la

NÔ

S trăinul care intră la un spectacol Nô ar trebui sfătuit să-și lase la garderobă ideile preconceptute, lecturile nedigerate și tot ce a prins după ureche despre acest gen de teatru. Desigur, puțini europeni trec pragul teatrului Nô fără un început de inițiere. Cîți dintre aceștia, însă, au fost în măsură să apeleze la o sursă cu adevărat competentă? Dealtfel, chiar și atunci cînd ar fi corectă, informația preliminară în exces poate compromite un moment irepetabil : prima impresie.

Necesare și suficiente pentru receptarea teatrului Nô sint, probabil, numai două noțiuni, foarte generale : ceremonie și convenție.

Sint numeroase ocaziile vieții, care, pentru acest popor cu un rar gust al protocolului, se convertesc în ceremonii. O simt încă din foaier ; impresia se confirmă în cursul spectacolului : Nô are toate caracterele unei ceremonii religioase, deși nici textele cele mai canonice nu pledează pentru o teză mistică.

Cum Nô s-a dezvoltat din „misterele” ce se desfășoară pe podiumuri speciale prezente în incinta oricărui templu shintoist, fiind foarte gustate și astăzi, spațiul de joc al teatrului Nô reproduce, sub plafonul sălii de spectacol, această scenă, în toate detaliile, inclusiv acoperișul curbat în două ape. Teatrului văzut ca un ceremonial îi servește și „podul” care leagă scena, plasată într-un colț al sălii, de „camera oglinzilor” (culise), ce se deschide în peretele din stînga ei. Acest spațiu, necunoscut altor forme de teatru,

Umewaka Kokuro în „Yashima” ;
Umewaka Kagefusa în „Funa Benkei” ;
Kanze Motomasa în „Hagoromo”

este rezervat intrării protagonistilor, care par să evoce, numai prin mers și ținută, înaintarea unei procesiuni. Austeritatea podiumului de lemn bine lustruit e contrastată numai de convulsiile pinului secular invariabil pictat pe fundal. Înghețată într-o expresie impersonală, masca exprimă mai degrabă un principiu decît o psihologie.

Lumina, în sală, s-a redus la jumătate. Pe scenă pătrund, din culise, muzicienii, cu instrumentele lor: *fue*, un soi de fluier cu sunet penetrant, mica tobă *taiko*, tamburinele *o-tsuzumi* și *ko-tsuzumi*, cu timbru diferit, în fine — un instrument de percucie din lemn. Totul se petrece după prescripțiile, devenite lege, ale lui Kanami și Zeami, codificatorii din secolul al XIV-lea ai teatrului Nô. Orchestra se rînduiește în fața fundalului. În dreapta iau loc, pe genunchi, în postură tradițională, membrii corului. Sînt îmbrăcați în negru, ceea ce în limbajul convenției indică faptul că sînt nevăzuți.

Începe muzica. Să numim oare astfel cascada de sunete sfîșietoare care ne introduce în lumea onirică sau înfricoșătoare a piesei care urmează? Ea ne va însoți în cursul întregii serii, comentînd acțiunea, ecou al fiecărei replici. Dar principala funcție a coloanei sonore este aceea de reportaj „minut cu minut” din lumea interioară a eroului, menit a divulga ceea ce ascunde masca. Tîpătului de fluier, apoi rîpăitului percucției, al cărui ritm nu se mulțumește să exprime tensiunea, ci o și transmite, li se adaugă, din orchestră, sfîșietoare, vocea umană. Solistul emite sunete lugubre, urcînd și coborînd în arpegii prelungi, modulate savant, tonuri în care ghicești un echivalent sonor al pasiunilor puse în lumină de acțiunea piesei.

Corul deține un rol asemănător celui din tragedia greacă, informînd publicul asupra locului și timpului, a desfășurării epice și a motivației personajelor.

În sfîrșit, perdeaua se ridică și actorul principal începe să parcurgă „podul” care duce spre scenă. Mersul său este un adevărat dans, astfel încît cei cinci-sprezece metri sînt străbătuți în cîteva lungi minute. Aceasta îmi dă răgazul să cercetez masca pe care o poartă, costumul amplu, bogat, să încerc a descifra personajul.

Ajuns în scenă, protagonistul are grijă să evolueze în porțiunea cea mai favorabilă a el, care îi este rezervată. Rostește prima replică. Dar o rostește oare? Sau o cîntă? Aș putea să jur că în original textul este notat pe o partitură care indică tonurile. Scandarea modulată, apăsarea pe fiecare nuanță a textului merg pînă la descompunerea cuvîntului în sunete cvaslautonome, cu efecte dintre cele mai strani, de la calambur la simbolis-

mul vocalic. Urmărirea lor este un tur de forță.

Întreg spectacolul — care cuprinde, într-o consecuție savantă, codificată și ea de secole, cinci piese Nô și patru interludii Kyogen — se desfășoară sub semnul ceremoniei și al convenției. Înainte de a începe lungul său monolog, bătrînul pelerin care istorisește legenda vitezei Tomoe ia loc pe un scaun. Acesta este adus la vedere de către un auxiliar îmbrăcat în negru. Scaunul este plasat la locul cuvenit, fără ca protagonistul să arunce o privire nici „mașinistului”, nici scaunului. Prin același procedeu, mobila „dispare” atunci cînd nu mai este necesară.

Numeroasele scene de luptă, rememorate sau desfășurîndu-se în prezentul spectacolului, sînt lungi secvențe de dans, în care grația și violența se îmbină, dînd un produs de o unică originalitate.

Spectacol aristocratic, Nô refuză reprezentarea „urîtului”. Atunci cînd cei doi frați din „Ho kaso”, descoperindu-l pe asasinul tatălui lor, decid să aplice legea talionului, personajul vinovat iese din scenă, lăsîndu-și în loc pălăria. Aceasta va suporta, în numele lui, răzbunarea sîngeroasă a celor doi orfani.

Pe scena Nô nu curge nici măcar o lacrimă. Plînsul este sugerat prin ducerea mîinii în dreptul ochilor.

Decorul este absent, în afara unor cazuri speciale, în care un templu, un mormînt, un palat sînt evocate prin elemente de o rară simplitate, amintind vag funcția lor.

Fixat în canoane prescrite cu peste 500 de ani în urmă, Nô datorează chiar acestei încorsetări păstrarea nealterată a esenței sale. La conservarea lui contribuie cinci școli artistice, dintre care patru funcționează din secolul al XIV-lea, iar una și-a început existența în al XVII-lea veac.

Solicitat de o imensă gamă de spectacole, care merg de la teatrul clasic nipon și pînă la filmele porno, japonezul are toate condițiile pentru o gravă confuzie a valorilor. Totuși, Nô își păstrează admiratorii, care umplu în zilele de spectacol cele șase săli rezervate lui numai la Tokio. Din cînd în cînd, publicul televizunii are și el ocazia de a urmări o asemenea piesă.

Prestigiul contemporan al teatrului Nô se oglindește și în faptul că un grup de 130 de actori ai genului au fost proclamați în grup *Tezaur artistic național*, distincție pe care cîțiva dintre veteranii acestei arte o poartă cu titlu individual.

Dacă odată se va inventaria zestrea de frumos a planetei Pămînt, teatrul Nô va ocupa un loc necontestat în registrele valorii.

Horia ARAMĂ